

Рецензія
на дисертаційну роботу
КОЗИРА Юрія Руслановича на тему “Державне регулювання розвитку ринку електронних платежів в Україні”, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження

Необхідність державного регулювання розвитку ринку електронних платежів в Україні зумовлюється комплексом взаємопов'язаних економічних, технологічних і соціальних факторів, які формують сучасну архітектуру фінансової системи країни та визначають напрями її подальшої трансформації. В умовах цифровізації економіки та стрімкого поширення фінансових інновацій ефективне функціонування сфери електронних розрахунків потребує чітких, прозорих і збалансованих правил, що забезпечують стабільність, безпеку та довіру з боку користувачів.

Передусім, з економічної точки зору державне регулювання сприяє підтриманню фінансової стабільності, мінімізації системних ризиків і запобіганню монополізації ринку окремими учасниками. Воно створює передумови для чесної конкуренції між банківськими установами та небанківськими фінансовими організаціями, стимулює інноваційний розвиток і залучення інвестицій у фінансово-технологічний сектор. Крім того, належний нагляд з боку регулятора сприяє детенізації економіки та підвищенню прозорості фінансових потоків.

Технологічний аспект полягає у швидкому впровадженні цифрових рішень, мобільних платіжних сервісів, систем дистанційного обслуговування та фінтех-платформ. За таких умов держава має забезпечити належний рівень кібербезпеки, захист персональних даних і стійкість платіжної інфраструктури до зовнішніх і внутрішніх загроз. Регуляторна політика повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до появи нових технологій, водночас запобігаючи шахрайству та зловживанням.

Соціальний вимір регулювання пов'язаний із захистом прав споживачів фінансових послуг, підвищенням фінансової грамотності населення та забезпеченням рівного доступу до сучасних платіжних інструментів. В умовах активної цифровізації важливо уникнути цифрової нерівності та гарантувати, що впровадження електронних платежів сприятиме інклюзивному розвитку суспільства.

Зазначене актуалізує завдання обґрунтування теоретико-методологічних засад і прикладних рішень стосовно інструментів державної політики регулювання ринку електронних платежів, що є не лише механізмом контролю, але й стратегічним інструментом формування ефективної, безпечної та

конкурентоспроможної фінансової системи України, здатної відповідати викликам глобалізованої цифрової економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано в рамках науково-дослідної теми Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка: «Механізм управління ефективністю та стійкістю функціонування соціально-економічних систем в умовах трансформації економіки України» (державний реєстраційний номер 0122U001528, термін виконання 01.01.2021–31.12.2025), у межах якої автором розроблено інструментарій підвищення ефективності державного регулювання розвитку ринку електронних платежів в умовах воєнного та повоєнного відновлення шляхом обґрунтування сукупності проактивних економічних стимулів та підтримки стратегічних інновацій і забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем різних рівнів.

Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна

Основними науковими результатами дисертаційного дослідження можна вважати:

- 1) удосконалення концепційних положень ролі ринку електронних платежів у національній економіці шляхом переходу від його традиційного розуміння як інфраструктурного механізму забезпечення безготівкових розрахунків до трактування як системоутворювального чинника економічного зростання та економічної безпеки держави, (стор. 28–39);
- 2) запропоновано методичний підхід до аналізу динаміки платіжної поведінки шляхом розробки моделі моніторингу на основі деталізованих періодичних даних, що дозволило встановити кореляцію між стійкістю безготівкових розрахунків та адаптивністю фінансової інфраструктури до викликів воєнного часу (стор. 84–94);
- 3) розроблення та апробацію комплексного економетричного підходу, що поєднує множинний регресійний аналіз та модель векторної авторегресії, для дослідження впливу платіжної інфраструктури, кібербезпеки, соціально-економічних та поведінкових чинників на розвиток ринку безготівкових розрахунків (стор. 114–129);
- 4) обґрунтовано підхід до аналізу адаптивності та здатності ринку електронних платежів до оперативної трансформації в критично складних умовах повномасштабної війни на відміну від існуючих позицій, що переважно розглядають розвиток платіжних систем у

стабільних умовах або зосереджуються здебільшого на технологічних аспектах. (стор.145–159);

- 5) сформовано інструментарій підвищення ефективності державного регулювання розвитку ринку електронних платежів в умовах війни та повоєнного відновлення шляхом обґрунтування сукупності проактивних економічних стимулів та підтримки стратегічних інновацій (стор.211–229).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, мають вагому теоретичну та практичну цінність, оскільки ґрунтуються на комплексному аналізі сучасних тенденцій розвитку ринку електронних платежів та враховують як національні особливості, так і міжнародний досвід у сфері його державного регулювання. У дисертаційному дослідженні розроблено цілісне теоретико-методологічне забезпечення державного регулювання українського ринку електронних платежів, яке включає систематизацію наукових підходів, уточнення понятійно-категоріального апарату, обґрунтування принципів, функцій та механізмів регуляторного впливу. Запропоновано відповідний інструментарій державного регулювання, що охоплює економічні, організаційні, правові та технологічні важелі впливу на учасників ринку електронних платежів. Розроблені підходи дозволяють підвищити адаптивність регуляторної політики до динамічних змін у фінансовому середовищі, сприяють гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, а також створюють передумови для сталого розвитку інноваційних платіжних сервісів в Україні.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в можливості їх безпосереднього використання у процесі удосконалення нормативно-правової бази та механізмів контролю діяльності операторів електронних платежів (Національним банком України, Міністерством фінансів та іншими регуляторними органами), що сприятиме стабільності та прозорості ринку. Використання результатів дослідження допоможе державним і приватним структурам більш ефективно інтегрувати електронні платежі у фінансову систему, сприяючи розвитку безготівкових розрахунків, зменшенню тіньового обігу грошей та підвищенню фінансової інклюзії.

Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші прикладні результати наукових досліджень, викладені в дисертаційній роботі, знайшли практичне застосування АТ БАНКом 3/4 при розробці внутрішніх регламентів банку, що сприяє підвищенню ефективності інтеграції систем миттєвих

платежів (instantpayments) та забезпечення високого рівня безпеки транзакцій під час відкритого банкінгу (openbanking) і впровадженні інноваційних рішень, котрі інтегровані у процеси розширення функціоналу мобільних застосунків та персоналізації платіжних продуктів(Довідка № 174-28/ 56 від 17 лютого 2026 р.);Філією Львівського обласного управління АТ «Державний ощадний банк України» при розширенні спектру платіжних продуктів і підвищення якості обслуговування клієнтів за рахунок впровадження інноваційних рішень та визначення ключових напрямів розвитку, включаючи персоналізацію послуг, інтеграцію цифрових платформ, підвищення кібербезпеки та забезпечення відповідності новим регуляторним вимогам (Довідка № 111.196 – 48/1503 від 09.03. 2026 р.);у навчальному процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка при розкритті сутності та еволюції державного регулювання фінансового сектору в умовах цифровізації економіки;аналізі інструментів державної політики у сфері розвитку ринку електронних платежів, при вивченні поведінки споживачів фінансових послуг в умовах цифрової трансформаціїта дослідженні впливу електронних платежів на грошовий обіг, фінансову стабільність та прозорість фінансових потоків, що підтверджується відповідними актами і довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Теоретичні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, які змістовно розкриті в дисертації Козира Ю. Р., є достатньо обґрунтованими та достовірними. Це підтверджується методологічною основою проведеного дослідження, в основу якої було покладено загальнонаукові методи дослідження: синтезу і системного аналізу, статистично-економічного та компаративного аналізу, групувань, логічного аналізу, за допомогою яких було сформовано теоретико-методичні підходи до державного регулювання розвитку ринку електронних платежів України.

У процесі дослідження автором опрацьовано фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, напрацювання наукових шкіл з проблем формування сприятливого інвестиційного середовища, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Національного банку України. Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Європейського статистичного агентства, Міжнародного валютного

фонду, матеріали періодичних видань та засобів масової інформації, ресурси мережі Інтернет.

Повнота опублікування результатів дисертації, кількість наукових публікацій та конкретний особистий внесок здобувача

За темою дисертації опубліковано 25 наукових праць обсягом 7,51 д.а. (6,45 д.а. належить особисто автору), а саме 8 статей (4 з яких одноосібні) у наукових фахових виданнях України та 17 публікацій за матеріалами конференцій. Публікації здобувача відповідають встановленим вимогам, у них повною мірою розкрито основні положення дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, висвітлено суть наукової новизни проведеного дослідження.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Подана на розгляд дисертація Козира Юрія Руслановича за змістом, структурою та оформленням робота відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, містить усі необхідні структурні елементи та включає вступ, три розділи, висновки, список джерел інформації, додатки. Робота написана українською мовою, з дотриманням основних вимог наукового стилю викладання матеріалу.

Слід відзначити системний характер виконаної роботи. План дисертації загалом укладено вдало, а її структура є логічною та послідовною. У роботі чітко визначено актуальність теми, мету й завдання дослідження, зумовлені об'єктом і предметом аналізу, а також сукупністю методів і засобів наукового пошуку. Окрім того, належно обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Усі наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, представлені в дисертації та винесені на захист, отримані особисто здобувачем. За результатами перевірки дисертаційної роботи Козира Ю.Р. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень, навмисних спотворень не виявлено.

Дискусійні положення, зауваження та недоліки

Високо оцінюючи результати проведеного дослідження та відзначаючи належний рівень обґрунтованості теоретичних, методологічних і прикладних аспектів дисертаційної роботи, її структурну цілісність і логічність викладу матеріалу, доцільно звернути увагу на низку зауважень, деякі дискусійні положення та окремі недоліки, що потребують уточнення, а саме:

1. У роботі автор, аналізуючи загрози для макроекономічної безпеки держави, що актуалізуються під час поширення електронних платежів (с. 38) використовує узагальнені формулювання («загрози макроекономічній безпеці», «проблеми конфіденційності», «перешкоди доступності») зазначає, що зворотною стороною для фінансової безпеки держави може обернутися розвиток ринку електронних платежів у разі активізації таких викликів і загроз, як кібератаки, фішинг і шахрайство, що призводять до втрати і неправомірного використання особистих даних, загальної дестабілізації роботи провідних банківських чи фінансових установ або ж фінансової чи банківської системи країни на загал (с. 39). Водночас, поза увагою здобувача залишилися зв'язки між окремими інцидентами у сфері електронних платежів і системними ризиками для фінансової стабільності держави.

2. Запропонована автором класифікація платіжних систем за ключовими цифровими технологіями є лише одним із інструментів аналітичного осмислення цієї сфери, оскільки вона дозволяє структурувати різноманіття сучасних рішень, виявити їхні базові технологічні відмінності та розглядати її як складову комплексного підходу до аналізу платіжних систем, яка у поєднанні з іншими критеріями дозволяє отримати більш глибоке та всебічне розуміння їхньої природи, функціонування та перспектив розвитку (с. 47). Попри це, автору необхідно було врахувати динамічний розвиток фінансових технологій зумовлює постійне виникнення нових гібридних моделей, які поєднують у собі кілька технологічних підходів і не завжди можуть бути однозначно віднесені до певної категорії.

3. Аналізуючи чинники розвитку ринку електронних платежів здобувач вказує на доцільність їхньої класифікації на чотири групи (с. 108): (1) інфраструктурні (POS, банкомати, платіжні кіоски, NFC-термінали); технологічні (мобільні гаманці, токенизація, QR-платежі, API-банкінг); інституційно-регуляторні (політика НБУ, PSD2/OpenBanking, законодавство); поведенкові та соціально-економічні (довіра, цифрова грамотність, доходи населення, війна). Проте, запропонована класифікація чинників не є взаємовиключною: окремі елементи одночасно належать до кількох груп. Зокрема, мобільні гаманці чи QR-платежі можна віднести як до технологічних, так і до інфраструктурних чинників, а рівень довіри населення значною мірою

формується під впливом інституційно-регуляторного середовища. Це створює ризик перетину категорій та знижує чіткість такої класифікації, що необхідно було зазначити автору.

4. Узагальнюючи результати взаємодії законодавчої бази та регуляторних адаптацій у платіжній системі в умовах військової агресії, що проявляється у прискореному впровадженні дистанційних сервісів, посиленні протоколів кібербезпеки та реалізації стратегічних ініціатив, зокрема пілотного проєкту е-гривні (рис. 2.10) автор зазначає, що ці елементи, які раніше належали до майбутнього, перетворилися на інструменти поточної стійкості та заклали фундамент повоєнної відбудови, демонструючи парадоксальний симбіоз руйнівного конфлікту та інноваційного розвитку (с.147). Поруч з цим, позиція автора не підкріплена достатньою кількісною або емпіричною верифікацією, що ускладнює оцінку реального впливу зазначених регуляторних змін і цифрових ініціатив (зокрема пілотного проєкту е-гривні) на стійкість платіжної системи та їхню роль у повоєнній відбудові.

5. Визначаючи детермінанти моделі розвитку ринку електронних платежів в Україні автор зазначає (рис. 3.4), що формування цілісної парадигми державного регулювання ринку електронних платежів в Україні вимагає переходу від фрагментарних регуляторних рішень до розбудови формалізованої системно-динамічної моделі, яка дозволяє відтворити багатовимірний і багатофакторний характер розвитку ринку та створює можливість не лише описувати поточні тенденції, але й моделювати майбутні сценарії, визначати точки вразливості та зони швидкого впливу державної політики (с. 215). Хоча здобувач обґрунтовує необхідність переходу до системно-динамічної моделі регулювання ринку електронних платежів, у роботі недостатньо конкретизовано, які саме механізми та інструменти державного впливу можуть ефективно інтегруватися у таку модель.

Слід відзначити, що вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Козира Ю. Р., виконану на належному теоретико-методологічному і методичному рівні, а значна їх частка може сприйматися радше як рекомендації щодо подальших наукових пошуків.

Загальний висновок

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертація КОЗИРА Юрія Руслановича на тему “Державне регулювання розвитку ринку електронних платежів в Україні”, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, є самостійно виконаною завершеною працею, містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують науково-практичну задачу розробки науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо стратегій державного регулювання розвитку ринку електронних платежів в Україні.

У зв'язку з цим, вважаю, що дисертаційна робота Козира Юрія Руслановича може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Любов КВАСНІЙ

